Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto VIII. Št. 4.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
Naročnina četrtletno 15 din
za pol leta 30 din
za vse leto 60 din
Posamezne številke 1.50 din
Inozemstvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 27. januarja 1939.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
Poštnočekovni račun:
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo
Oglasi po tarifu
Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Pogled z obeh strani

Pij XI.: In vendar so — brez nepremišljenosti se lahko reče — **socialne in gospodarske razmere naše dobe** za premnoge ljudi **največja ovira**, da ne morejo skrbeti za tisto eno, ki je potrebno, namreč za večno življenje.« »Quadragesimo anno 131.)

»Slovenec« je nedavno priobčil sestavek, v katerem je obravnaval vprašanje, zakaj kakor drugod tudi pri nas pada število rojstev. Pokazal je tudi na vzroke in dejstva tega pojava, ali bolje, na del vzrokov in dejstev. Dejstvo, da se zlasti **premožnejši sloji in narodi** izogibljejo številnim družinam, je posplošil in razglasil za obče veljavno. In tako je utesnil — za ta njegov primer pravilno — vse vprašanje na nravstveno osnovo: ker te ni, zato se odtegujejo premožni posamezniki in narodi žrtvam za otroke, in zato gre tudi pot takih narodov navzdol, v prepad.

Vprašanje padanja rojstev pa nima samo nravstvene strani, ima tudi tvarno. In ne boje se samo premožni ljudje številne družine, marveč tudi reveži se je boje, četudi popolnoma iz drugih razlogov. Medtem ko prvi ne marajo mnogo ali sploh nič otrok, ker jih je strah, da jim bodo prikrajševali udobnosti življenja, se jih boje drugi, ker vidijo, da bi jih pri najboljši volji in pri največjem lastnem pomanjkanju ne mogli preživljati, ker se zlasti po pravici boje, da bodo njihovi otroci premalo odporni stopili v življenje, če jih sploh že prej ne bo pobrala bolezen siromakov, jetika, in da bodo tako propadali in propadli telesno in nravno. In če se je še mogoče prerekati o tem, koliko je takih revežev, enega ne bo mogel oporekati nihče, da jih je in da jih je tudi čedalje več.

Prav k tej točki je zastavil pero naš dopisnik. Da ima vprašanje **tudi** nravstveno stran, to je priznal takoj v začetku svojih izvajanj, in zdi se nam, da dovolj razločno, ko je zapisal, da ga ni »med nami, ki ne bi pozdravil dobrega namena ‚Slovenca'«, in da se »strinja z njegovim poudarkom morale in vere«. Seveda pa ni mogel mimo dejstva, da je ponekod in zlasti pri nas prav revščina **tudi** med tistimi vzroki, ki povzročajo padanje rojstev. Zato je na to dejstvo opozoril, pri tem pa posebej tudi pokazal, da ne gre, istiti bogato Švico in revno Slovenijo in iz take primerjave izvajati kakršne koli sklepe. Samo na enostranost, gledati na celo vprašanje zgolj z nravstvenega vidika, je opozoril naš dopisnik. Ni torej tega vidika hotel tajiti ali celo zametavati, samo spopolniti ga je hotel z drugim.

»Slovenec« se je na ta naš sestavek odzval kar trikrat. Ko je naš dopisnik opozarjal tudi na tvarno stran vprašanja, je razglasil, da je zato naše »slovenstvo v levičarski vpregi« in da »jemljemo v zaščito marksistično materialistično gledanje življenja in zgodovine.«

Predvsem ne pojde nobenemu v glavo, da bi bilo že to marksistični materializem, če je naš sodelavec opozoril, da nima življenje samo dušnonravstvene strari, ampak tudi tvarno. Kajti sicer bi morala biti materialistična tudi zgoraj navedena papeževa okrožnica, ki nedvoumno misli in vključuje tudi take primere.

Sicer pa, oglejmo si vso stvar še s praktične, življenjske strani in glejmo pri tem na naše posebne slovenske razmere.

Logično bi najprej izhajalo iz osreditve vsega vprašanja zgolj na njegovo nravstveno plat, da tvarna stran človeškega življenja sploh ne vpliva nanj, ali vsaj ne v taki meri, da bi nravstveno odgovornost zmanjševala ali celo sploh odpravljala.

Pred vsem naj povemo, da nameravamo govoriti samo o vplivu revščine na omejevanje rojstev. Bogate družine se nas v našem primeru ne tičejo. Tu ima »Slovenec« brez dvoma prav, in to mu je dejansko tudi priznal naš dopisnik. In tudi v tem pogledu ima prav tako on kakor od njega navajani »Hrvatski dnevnik«, da imajo ravno siromašni sloji največ otrok.

Ali prav tako je gotovo, da so tudi pri revščini neke meje, izpod katere družine ne morejo uspevati, in da so te meje različne glede na družbeni ustroj prebivalstva. Nujno ima otroško bogastvo revnih družin svojo mejo tam, kjer neha mogočost preživljanja. In kakor radi vsakdo računa s prožnostjo in upogibljivostjo te meje, meja **je**. Prav tako je gotovo, da je to mejo obilno slovenskih družin že davno ne samo doseglo, ampak tudi prekoračilo. Naj bi vsak, ki o tem dvomi, odprl anketo med prizadetimi. Pokazala se mu bo slika, kjer o nasladah in uživanju življenja že zato ne more biti besede, ker je še za životarjenje vsega **premalo**.

Med revnimi pa so glede preskrbe otrok na najslabšem delavci. Kmet, tudi ubožen bajtar, si še kako pomaga. Ima streho nad glavo, za katero mu ni treba plačevati najemnine. Ima kravico, ali vsaj nekaj drobnice, ki mu daje mleko, s katerim je že preskrbljeno za dobršen del prehrane, posebno otroške. In tudi sicer so mu otroci v manjše breme. Komaj so za silo odrasli, mu pomagajo pri delu, pasejo mu živino. Marsikaterega očetovega zaslužka bi ne bilo, če bi mu otroci ne odvzeli vsaj nekaj lajšega dela.

Vse drugače je v delavčevi družini. Prav vse do zadnjega mora za otroke kupiti v trgovini. Kot najemnik s številnimi otroki ni priljubljen, in le prečesto mu hišni gospodar prav zaradi otrok nekaj pribije, kar je vse dejansko kazen za očeta z večjo družino. A če so včasih njegovi otroci vsaj odrasli prišli razmeroma lahko do dela in zaslužka, je to vsaj pri nas v Sloveniji velika težava. In tako mora delavec — oče, z zaslužkom, ki je po navadi globoko pod eksistenčnim minimom, rediti še nekaj otrok, seveda rediti tako, kakor jih pač more rediti.

Strahotna naloga zanj, strahoten zgled za njegovo okolje, a največ za njegove otroke same. In če se ti, odrasli, pomišljajo in premišljajo, preden ustanove novo družino, tedaj je to čudno kvečjemu za takega, ki ne ve, kaj je revščina in pomanjkanje.

Prav Slovenci pa imamo v naši državi najmanj kmečkega prebivalstva in največ delavstva, a zlasti največ brezposelnega delavstva.

Menda ni treba, še nadalje dopovedovati, da ne more imeti otrok in se brigati zanje človek, ki nima lastnega ognjišča, ki se potika iz kraja v kraj za priložnostnim zaslužkom, ali ki je večino leta ali pa sploh zmeraj brez dela in zaslužka. Tak se pač hočeš nočeš otepa otrok z vsemi sredstvi, dovoljenimi in nedovoljenimi. Na vse povrh je pa tak človek in taka družina še kakor svarilen in strašilen zgled za marsikoga, ki bi si sicer hotel ustanoviti družino, a se bolj ali manj po pravici boji, da ne bi spravil v nesrečo prav tistih, ki jih ljubi in ki bi jih ljubil. In taki ljudje niso najslabši med nami!

Nedavno tega smo brali, da je splavila mlada dekle, ker se je bala, da bo ob službo. Če bi tega strahu ne bilo, to se pravi, če bi ne bilo gospodarske stiske, ki je prav pri nas v Sloveniji najhujša, večja, kakor kjerkoli v Jugoslaviji, in če bi ne bilo njenega neizogibnega nasledka, brezposelnosti, tedaj bi danes živel njen otrok.

In koliko drugih z njim! Kajti vsakdo ve, ki zasleduje take žalostne pravde, da ravno pri revnih dekletih, pri delavkah, vsaj praviloma ne povzročajo splavljanja nagibi, ki odločajo pri imoviti ženski: želja po udobnosti in nemotenem uživanju življenja. Toda strah pred tem, da ne samo ona sama ne bo mogla od česa živeti, ampak da bo še manj mogel živeti pričakovani otrok, to goni danes toliko sicer vestnih in poštenih žensk k obupnim dejanjem.

Volja do omejevanja številnih družin je postala v sodobnem svetu in pri sedanjih gospodarskih razmerah tako močna, da je tudi katoliška cerkev sprejela in priznala tako imenovani Knaus-Oginov nauk. Ta nauk pa ne uči nič drugega, kakor dejansko, zavedno in načrtno omejevanje in zadrževanje rojstev, in izhaja iz spoznanja, da imajo in morajo imeti najvestnejši, torej najboljši starši dolžnost, misliti in skrbeti za to, da svoje otroke ne samo vzgoje, ampak da jih vzgoje za neoporečne in dobre ude naroda in družbe, kar pri revni in številni družini ni vselej mogoče.

Pri Slovencih pa je prav zaradi našega ubožanja v znamenju centralizma gotovo bogatija v manj primerih vzrok padanja rojstev, kakor revščina. Tudi na kmetih, med kmečkimi sinovi in hčerami, je zaradi revščine čedalje manj mogočosti, da bi si mogli ustanoviti družine. Naš kmečki **stan propada, z južnim kmetovalcem spričo slabše zemlje in manjše posesti čedalje težje tekmuje.** In čedalje več je kmečkih hiš, v katerih gospodarijo in gospodinjijo bratje in sestre. Kajti, če bi poskušali tako posestvice deliti ali plačevati dote iz njega, bi šlo vse skupaj na boben, in še ob sedanjo borno bitno mogočost bi bili.

*

Vsa ta zadeva ima pa še neko posebno plat.

Svoje dni je prav s podobnimi dokazi razlagal naše nazadovanje nacionalističen list. Seveda se je izražal drugače, cinično, govoril je samo o strahu Slovenk pred otročjo posteljo, toda v bistvu je trdil isto. Kajti — seveda — opisovanje in ugotavljanje gospodarskih vzrokov za padanje naših rojstev centralistično-nacionalističnemu listu ni moglo iti v priklad.

A če bo slišal še naš južnjak o teh stvareh, če bo bral, da je bogastvo tisti poglavitni vzrok, ki povzroča padanje rojstev pri nas Slovencih, tedaj bo pač sklepal, da je ta naša bogatija nekaj slabega za naš narod. In če že ne bo resno tako mislil, vsaj rekel bo lahko, da bo napravil našemu narodu še uslugo, če mu odpravi vzroke tega njegovega nazadovanja. A na nas same bi se po pravici mogel sklicevati pri tem.

Kako bo to storil, o tem pa danes ne mislimo govoriti. Saj razlagamo te stvari že osmo leto. In tudi drugod so bile že dovoljkrat obrazložene.

*

H koncu naj pa samo še malo višje pribijemo način polemike, ki hoče na vsak način razglasiti vsako nasprotno mnenje za materialistično in marksistično, četudi je očitno za tistega, ki je prebral samo danes navedena stavka našega dopisnika, da je njegov sestav v **načelu** nematerialističen in nemarksističen.

Menje hribovca

Glede na »Slovenčevo« polemiko z našim sestavkom »Slovenija in Švica« v zadnji številki smo prejeli iz Savinjske doline še tale dopis.
Ured.

Stvarno in dobrohotno ugotovitev, ki jo je zapisala zadnja številka »Slovenije« glede vzroka za nazadovanje rojstev med slovenskim ljudstvom, je nekdo porabil v »Slovencu« kar za celo veliko polemiko, tako, da že moram dodati k temu tudi svojo besedo, kako gledamo na stvar preprosti ljudje, z naravnimi petimi čuti, pa brez politike in tendence. Pojav, da imajo ravno premožnejši sloji manj potomcev kakor ubožni, je tako star, kakor so stara različna mesta. Da prebivalstvo v mestih polagoma, bodisi iz bioloških, bodisi nravstvenih razlogov hira na potomstvu in množitvi, je zgodovinska resnica, kakor je tudi zgodovinsko dejstvo, da je dežela, kmečko prebivalstvo

Modno blago

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in siviljske potrebščine kupite

najugodneje pri

Peteline, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

bilo vedno neusahljiv vir za obnovo in pomladitev mestnega prebivalstva. Res se je pojavilo padanje rojstev tudi v bogatih pokrajinah, kakor n. pr. pri nas v Slavoniji in Banatu. O tem je že Janez Trdina svoje dni pisal izčrpno. Te sadove Malthusovih naukov, sprejetih pred 80 leti od desno vprežene inteligence, bo pač moral prizadeti narod, ki se ga tiče, odpraviti in ozdraviti, za kar je danes najbolj priljubljeno sredstvo premiiranje. Najsi bo vzrok malega števila blaginje dotičnega prebivalstva njegova egocentrična usmerjenost ali padla morala, ima pa vendar naravni človek premije kot sredstvo za dviganje rojstev kot najbolj materialistično in človeka najbolj ponižajoče sredstvo. Premijski otroci... Uboga mati, ubogi otrok, ki se je rodil za premijo. Pri nas poznamo premiiranje do sedaj samo še pri živinoreji. Po naziranju pisca v »Slovencu« pa stoji za naš slovenski narod trditev, da bi bila blaginja nekako prvo leglo za egocentrične nagone in v drugo še višji vzrok zmaterializiranega pojmovanja družbe in človeka. Torej je pri nas za Slovenijo povod za nazadovanje rojstev ali materialna blaginja ali pa padec splošne morale ali pa oboje. Zastrimo si oči, da kaj takega še kedaj ne beremo! Slovenska blaginja, padec morale pri današnji družabni in politični strukturi? Hm!

Mi na deželi pa vidimo vsak dan, da je stvar takale. Dežela in ljudstvo sta od nekdaj zalagala s svojimi otroki mesta in meščanstvo. Vkljub temu je bil še vedno velik prirastek slovenskih zibelk. Odkar pa sinovi ne morejo prevzemati posestev, bodisi od živih, bodisi za rajnimi starši, tako da ostanejo cele domačije po več let brez naslednika, ki ne zmore poravnati visokih raznih prenosnih pristojbin, odkar sedijo doma neporočene hčerke in čakajo na svojega ljubega, če bo kje dobil delo, da bi se poročile, čakajo, da bo njen prihodnji prišel na mesečno plačo vsaj 1000 din, najsi bo v državni ali zasebni službi, pa jih leta prehitijo, od takrat padajo zakoni. Najprej **pada število porok,** nato pa število rojstev, točno rečeno samo število zakonskih rojstev, medtem ko število nezakonskih rojstev vsekako narašča, kar pri nas popolnoma ometuje teorijo raznih vpreg glede blaginje in egocentrizma in morale.

Za naš narod velja, da je v svoji naravi in v bistvu in svojem neugnanem življenjskem pojmovanju v splošnem nepokvarjen, ljubitelj številnih družin, da pa kloni njegova bit pred višjimi silami, ko se mora odpovedovati svojim naravnim pravicam, družinski sreči zaradi — ultra posse. — In ravno to kruto dejstvo, ne samo revščina, temveč usoda beraštva, je vzrok padanja rojstev in naša — **tragika.**

Demokracija in sožitje narodov

Leta 1925. je izšla v Baslu v Švici knjiga: **»Die vielsprachige Schweiz,** eine Lösung des Nationalitätenproblems« **(Mnogojezična Švica, Rešitev narodnega vprašanja),** ki jo je spisal Hermann Weilenmann. Od nekdaj gledajo narodi, ki ne morejo priti do političnega miru zaradi nasilnih sosedov v lastni državi, z zavidanjem na Švico. Kakor otok miru in reda je sredi valovanja narodne nestrpnosti in samogoltnosti.

Švico občudujemo, storimo pa prav malo, da bi se zgledovali po njej. Kajti vsak naš »državnik«, ko mu je dana priložnost in moč, da bi izvajal načela, ki so jih Švicarji že zdavnaj prestavili v življenje in za katera se je on sam ogreval v besedah — vzdihuje v državotvorni zamaknjenosti: »O, saj bi jako rad, toda, veste, politične razmere — in naš narod — in naše stranke — in sploh!«

Pa je uganjal dalje politiko, ki poraja prav te namere, kvari narod in stranke, vzgaja ljudi za podložnike, namesto za državljane. Kajti njemu je tako kazalo in tudi neslo mu je. A prav nič bi mu ne neslo, če bi se smelo ljudstvo samo vladati v iniciativi in referendu, če bi moral on delati za ljudstvo in ne ljustvo zanj, in če bi moral tvegati, da dajejo sodobni državljani vsak hip njegova dela na preskušnjo, če se ujemajo s poštenostjo in resnico.

Ne more biti političnega napredka brez vzgoje ljudstva, in ni ga močnejšega vzgojnega sredstva, kakor je živi zgled, ki nam ga daje **svobodoljubni** švicarski narod. Tako močan je ta zgled demokratične, samouprave, zveznodržavne Švice, da tudi nasprotniki demokratične misli ne morejo mimo njega. Pa ne vedo drugega povedati, ko o posebnih razmerah, ki so bojda v Švici, in ki jih ni tam, kjer taki praktični »državniki« govore o ljudski blaginji in o napredku, pa mislijo pri tem nase in na svojo malho.

O, seveda, so v Švici posebne razmere, a tiste posebne razmere so take, da so bolj zahomotane, kakor v kateri koli drugi evropski državi. Različne veroizpovedi, gospodarske različnosti (tudi Švica ima ravnine, še prav obsežne ravnine!), predvsem pa štirje različni narodi. In medtem ko je Nemcev največ — okoli tri milijone — je Retoromanov malo, komaj 44.000. Pa so vendar Retoromani prav tako državen narod, poročali smo nedavno tega, kako jim je bila ta **državnopravna** lastnost zakonito priznana. 44.000 je Retoromanov, pa imajo popolno jezikovno enakopravnost z Nemci, Francozi in Italijani.

Iz navedene knjige navajamo v prevodu odstavek, ki govori zlasti o tem, kako je Švica krepila prav s tem svojo zunanjo in notranjo moč — obe sta v vzročni zvezi, ne more biti ene brez druge —, da je kar najbolj varovala in čula nad vsemi narodnimi in krajevnimi posebnostmi, da ni imela stapljanja in izravnavanja v katerem koli pogledu ali smeri za svojo nalogo in namen, ampak ravno narobe za stvar, ki bi škodovala švicarski politični enotnosti ali pa jo celo ogražala. Uredništvo.

Nič ne dokazuje bitnostne upravičenosti kake države prepričevalneje in bolje, kakor njena bit sama, in Švica res ne rabi druge obrazložbe, kakor tele: da je nastal iz njenega mnogovrstnega prebivalstva sovisen narod, ki ga vodi ista volja do skupnosti.

Toda švicarski državni narod ima vendar neko posebno stališče v Evropi, ne samo, ker je njegovo ljudstvo (kakor je to povsod) neenotno v svoji krvni sestavi, ampak ker tudi razpada v številna majhna državna občestva in razen tega še v jezikovne skupine, ki so se drugod neprestano bojevale med seboj. Celo breme zgodovine je bilo treba nositi naprej: zlasti katoliški in romanski kantoni so se bali, da bi dobila Zveza preveliko pristojnost, in so se upirali, da bi se preveč zlili v veliki enoti. Zgodovinski federalizem se je obdržal zategadelj v vsej svoji čistosti.

Razširjenje demokracije v 19. stoletju je dalo tudi narodnostnemu vprašanju nov pomen. Že strnitev francoskega naroda v revoluciji in zlasti pod Napoleonom I. je dala misliti, kako važna je lahko postala enotnost jezika za narod. Ko je romantika odkrila jezik kot mater in zarejališče kultur, je dodobra zbudila zavest skupnosti pri ljudeh enega jezika in jih zagotovila njihove posebnosti in lastne življenjske zvrsti.

K temu je še prišlo, da so v Švici gledali z največjim zanimanjem na mogočno evropsko gibanje, ki je oblikovalo novodobne narodne države; nikjer niso veseleje pritrjevali bojevnikom za nove, po jeziku zaznavne narode, kakor v Švici, ki je vendar te vzore tako malo spolnjevala. Iz Ženeve izhajajoče filohelensko gibanje je navduševal izobražence kakor množice; izgnani in preganjani italijanski, nemški, poljski narodni junaki so bili sprejemani kljub ugovoru evropskih vlad kot enakomiselni z odprtimi rokami. Seveda, za Švicarje so bili v prvi vrsti bojevniki za svobodo, mučenci nazadnjaštva. Vendar pa ni bilo mogoče iti mimo tega, da se je hkratu teoretično odobravala njihova zahteva, naj narod enega jezika tvori lastno državo (pri čemer je bila Švica zmeraj priznana kot izjema).

Tako je nastal v 19. stoletju novi položaj, da švicarske narodnosti ne le niso živele svojega lastnega življenja, kakor doslej, ampak da je vsaka zase zavedneje poudarjala in močneje občutila razliko od drugih, kakor kedaj prej. V nemški Švici so začeli ceniti starogermanskega ljudskega duha; pisatelji in učenjaki, katerih duh je hotel razbiti tesnost svojega izvira, so se čutili povezane z vsemi nemško govorečimi čez deželne meje ven v večjo domovino. Hkrati so čutili romanski Švicarji životvorne dotike s svojimi jezikovnimi rojaki onstran meja kar najmočneje. V Parizu, v velikih mestih Nemčije in Italije so našli središča, ki so manjkala lastni deželi, in od tam so dobivali trajno vrednote, ki so prihajale v dobro njihovi umetnosti in znanosti.

Kakor pa je Švica pri tem spolnjevala svojo naravno nalogo, da spravi tri velike kulture v tesnejši dotik, da jih celo pomeša v posameznih osebnostih, ki so vsrkale hkratu romanskega in nemškega duha, in kolikor je od sprejetega spet vrnila s svojimi lastnimi deli: za veliko množico je bila jezikovna meja odločilna. Nemška Švica se je odpirala najprej Nemčiji, francoska in italijanska Franciji in Italiji. Močnejše doseljevanje iz sosednih dežel in neprestano mešanje krvi z zamejci je moralo še okrepiti to prizadevanje.

Tudi graubündenski Retoromani so se pridružili v 19. stoletju skoraj popolnoma sosednim kulturam, ne da bi bili zaradi tega zgubili ponos na svoj jezik. Tako se je Švica zavedno ločila v tri različne kulturne okoliše, ki so bili vsi v zvezi z zamejstvom in so se dotikali v notranjosti dežele.

Dr. Jos. Regali:

Ob dvajsetletnici slovenske „Narodne galerije"

(Nadaljevanje.)

»Odsek za ureditev galerije« — udje tega odseka so bili dr. I. Cankar, dr. J. Mal, M. Sternen, dr. Stele, jaz in J. Zorman kot upravnik — je imel prvo sejo 17. novembra 1930. Odsek je vodil dr. Iz. Cankar. Že prej pa smo v odboru razpravljali med letom o tem, kaj naj bi prišlo v galerijo, da bi galerija res dosegla pravi namen. Bilo je dosti predlogov. Umetnostni zgodovinarji so hoteli predvsem pridobiti umetnostno gradivo iz Narodnega muzeja in iz škofijske zbirke, ker je bilo najlaže dostopno. Pridobljena je bila tudi Strahlova zbirka iz Stare Loke, za kar so se trudili že prej več let. Dr. Mal in dr. Stele s Sternenom zraven dr. Iz. Cankarja, ki so zastavili vse moči za to. Zorman je pomagal kot upravnik. Do resničnega prevzema gradiva iz »Narodnega muzeja« in iz škofijskega muzeja je prišlo pa šele pozneje. Dr. Stele je seveda dal, kar je imel zbranega pri Spomeniškem uradu, z veseljem »Narodni galeriji«.

Ker se mi je pa zdelo, da vse to gradivo ne bo zadostovalo, da bi slovenska »Narodna galerija« vsaj približno podala slovensko umetnostno izročilo, sem sestavil **pismen načrt** o tem, kaj naj pride v galerijo in kako naj bi preuredili prostore, čeprav nisem umetnostni zgodovinar ne muzealist po poklicu. Skrbelo me je, da ne bi bila ljub gradivu iz »Narodnega muzeja« preveč **uboga in malotna,** ker so v preteklosti v »Narodnem muzeju« in škofijski zbirki shranjevali le tiste stvari, ki so jih cerkve izranžirale ali pa zasebniki slučajno prepustili. Sistematično ni zbiral nihče. Bal sem se, da bo zbirka slovenske »Narodne galerije« **dolga leta v bistvu ostala taka kot bo takrat, ko jo bomo odprli,** in da se bo pozneje vsak otresal dela, češ saj je galerija že narejena in je vseeno, če je v nji nekaj stvari več ali manj. Bal sem se pa tudi **prehudega »strokovnjakarstva« poklicnih umetnostnih zgodovinarjev,** ki jim gre pri njih raziskovanju zaradi natančnosti dostikrat bolj za študijsko gradivo kot pa za reprezentativna dela. Zato me je skrbelo, **da bi ne delala zbirka tistega estetičnega vtiska na zunaj,** kakor bi ga po mojem mnenju morala in bi ga lahko, če bi bilo storjeno vse, kar je bilo treba. Koliko sta bila ves ta moj strah in skrb upravičena, presodi lahko še dandanes vsak, ki pozna sedanjo galerijsko zbirko in slovensko umetnostno zgodovino.

»Načrt za sestavo in ureditev slovenske Narodne galerije,« sem končal o binkoštih leta 1930. in sem ga nato predložil društvenemu odboru. Imel je 24 velikih, tesno pisanih strani. Ker je mogoče, da je ta načrt v arhivu »Narodne galerije« kje založen in da ne bo nikoli več prišel na beli dan, posnemam po njem poglavitno vsebino, ker se mi zdi, da je **še danes živa potreba, da se sedanja zbirka »Narodne galerije« izpopolni in razširi,** ker je bila sedanja galerija sestavljena **v naglici in brez posebnih priprav zato, da je bilo vsaj nekaj narejenega.** Ne domišljujem si prav nič, da je bil moj binkoštni načrt iz leta 1930. kakšna iznajdba in da bi kdo drugi ne bil mogel napraviti boljšega, vendar pa moram ugotoviti, da se še do danes te reči ni nihče resno lotil, da **je pa treba začeti sistematično iskati slovensko umetnostno gradivo iz vseh preteklih časov in da se je treba potruditi za pridobitev že znanih starih umetnin, ki spadajo v »Narodno galerijo«, čeprav bi bile pri tem lahko hude ovire.** Delo je treba zastaviti **na široko in po jasnem načrtu,** čeprav je seveda tudi vredno pohvale na primer zbiranje posameznih gotskih predmetov. V načrtu iz leta 1930. sem najprej predlagal **načela in sistem*** za zbirko, potem sem pa tudi opisal posamezne **oddelke** in prostore in tudi navedel **vsako posamezno sliko,** ki naj bo obešena v vsakem oddelku, prav tako sem pa imel v načrtu tudi poseben prostor za kiparstvo, cizelarstvo in kolajnarstvo. Po mojem načrtu bi bilo prostore v prvem nadstropju »Narodnega doma« **čisto drugače prezidati** kot so prirejeni sedaj. V načrtu sem imel 16 oziroma 17 razstavnih prostorov (sedaj jih je le 11), v srednji veliki dvorani (sedaj imenovani: baročna dvorana) naj bi bil narejen vmesni strop iz stekla, severna okna, ki so bila zazidana l. 1928, bi bilo treba spet odpreti, srednjo dvorano pa predeliti po dolgem s steno,

* Ta načela sem v prejšnjih sestavkih že večkrat mimogrede omenjal in naj mi bravci oproste, da te misli ponavljam. Ponavljam jih pa zaradi zveze in popolnosti in pa, da vsak lahko presodi, koliko so bila ta načela izpolnjena in koliko je bil sistem pri snovanju sedanje galerijske zbirke upoštevan in kje je treba zastaviti z delom v prihodnje. Pisatelj.

Nemogoča je postala tvoritev švicarske kulture v najširšem pomenu, ki bi obsegala vse te razločke in jih pretvarjala v novo enoto.

Vendar pa je ostalo še dovolj znakov posebnega švicarskega duha. V pokrajinah nemškega, francoskega in italijanskega jezika se je ohranilo toliko ljudskih posebnosti, ki so bile osnovane ponajveč na tesnobi domačih tal in zrastlosti s kmečkimi in malomeščanskimi razmerami domovine, da niso dotiki z enakojezikovnim zamejstvom nikoli dovedli do opustitve starošegnega švicarstva. Dela švicarskih pesnikov, pisana v treh kulturnih jezikih, so najzgovornejši dokaz za to. Razen tega je potegnila v nemški Švici ostro ločnico proti Nemčiji švicarska nemščina, ki jo govore prav tako izobraženi kakor neizobraženi. V zahodni Švici je tvorila trdno oporo reformirana konfesija zoper obenem katoliško in brezbožno Francijo. Vendar pa je ostalo švicarstvo obeh romantičnih skupin v marsikaterem pogledu različno od nemškega švicarstva. Kar so čutili v Ženevi kot pristno zavezniško, je utegnilo biti Urnercem tuje.

—

Le eno je ostalo skupno vsem: volja do lastne države, zahteva po zadnji samoodločbi, in pri tem so se našli vsi. Tudi v časih izraženih aristokracij je povzročila stavba Švice iz kantonov, kantonov iz vojdstev, teh iz občin in sosesk, ki so vsi živeli svoje lastno življenje in ohranili svoje navade, da je po nekakšnem skoraj vsak Švicar imel besedo pri svoji državi. Nikoli ni stala popolnoma neudeležena množica brez pravic nasproti vladam. V občinah in v zmeraj še majhnih, zmeraj še preglednih državnopravnih tvorbah, v kantonih, ki so nastali deloma šele v najnovejši dobi, se je čutil sleherni doma; in zadeve te prave domovine so bile odločujoče za vsakogar. V kantonih se je mogla posamezna osebnost močneje razmahniti. Takšni, kakor so bili, se kantoni niso mogli obdržati, če so stali sami, in prav tako je pomenila njihov pogin združitev z večjo državo, če je bila ta tudi enakega jezika. V zavezi pa, ki ni bila nič drugega, kakor svobodna zveza takih domovinskih držav, v katerih je mogla vsaka varovati svoje lastno življenje in gojiti svoje posebnosti, je bilo dano poroštvo za njihovo bit. To je ostala neuvela korenina Švice: raznovrstna prebivalstva so se združila v večjo celoto, da bi lahko tudi vnaprej zadostovala samim sebi.

Vsa poroštva so bila dana, da ni bil nihče stiskan in žaljen v svojih potrebah. V eni zbornici zavezniškega parlamenta, v stanovskem svetu, je zastopan vsak kanton ne glede na svojo veličino po dveh poslancih, in vsak zakon mora sprejeti ne le večina upravičenih glasovalcev, ampak tudi večina kantonov.

Če je torej Švica kot država najbolje spolnjevala važno nalogo, obdržati kantone in njihove državljane v njihovi raznoličnosti, vendar pa ni ostala hladna smotrnost njen edini nagon. Iz mnogoličnosti je vendar izhajala sinteza, in kljub vsemu poudarjanju posamne lastne volje je bila obdajana zveza z bolj in bolj odločnimi čustvenimi vrednotami. Potrebne in od leta 1815. neprestano se množeče pravice zveze v neprilog kantonom so dale povsod občutje, da je zaveza večja domovina. Kjer kantoni niso mogli več dvigati osebnosti, so se ogrevali duhovi ob vojnih spominih na stare zaveznike, ki so jih slavili kot lastna dejanja prav tako vneto v pokrajinah, ki so bile prej avstrijske, kakor so to delali potomci starih rodovin iz prvotnih kantonov. Ali pa je číslanje dosežene demokracije nove Švice polnila srca z višjim ponosom. Švicarske narodne zavesti res ne manjka.

Našim prijateljem!

Naš tednik »Slovenijo« je treba razširiti kar največ mogoče. Prepričani smo, da to žele ne le naši dosedanji naročniki, ampak vsi prepričani Slovenci. Zato prosimo vse naše naročnike in prijatelje, da naj nam pridobivajo novih naročnikov. To zato, da list tvarno podpro in pa da se slovenska misel čimbolj razširi. Našemu tedniku je treba že zaradi kritja stroškov, ki so veliki, novih plačujočih naročnikov, da ne omagamo.

Naslove novih naročnikov naj pošiljajo naši prijatelji na naslov: UPRAVA TEDNIKA »SLOVENIJA«, LJUBLJANA, TYRŠEVA CESTA 17.

Uprava tednika »Slovenija«

Opazovalec

Okoli hrvaškega vprašanja

Dne 13. letošnjega januarja so zborovali v Zagrebu hrvaški državni poslanci, izvoljeni dne 11. decembra 1938. Sejo je vodil predsednik bivše Hrvaške kmečke stranke dr. Maček. Soglasno so sprejeli resolucijo, s katero se naglaša načelo narodne samoodločbe in poudarja hrvaško državno pravo, za kar se bori hrvaški narod že dvajset let. Resolucija razglaša za neveljavne vse pogodbe in zaveze, sklenjene zoper voljo hrvaškega naroda in poudarja, da hrvaški narod ne more trpeti, da bi se mu kratila pravica do obstanka in svobode. Hrvaški poslanci so tudi sklenili, da v skupščini ne bodo sodelovali.

Na to resolucijo je odgovorila »Samouprava«, vodilno glasilo JRZ, dne 18. t. m. v sestavku »Doslednost v negaciji«. Pravi, da ne pomeni nobenega iznenadenja, in da dr. Maček že davno ne vodi več nobene samostojne politike, ampak da je popolnoma pod raznimi vplivi svoje politične okolice. Sicer marsikatero dejanje dr. Mačkove »pisarne« ni v skladu s koristmi države, vendar se je gledalo zmeraj z največjo strpnostjo na delovanje dr. Mačkove skupine. Jugoslovenska radikalna zveza je že pred tremi in pol leti naglasila svojo pripravljenost, da se začne reševati hrvaško vprašanje, pa samo v mejah narodne in državne enotnosti.

»Samouprava« je torej ostala glede hrvaškega vprašanja natančno na istem stališču, kakor so ga zmeraj zavzemale JNS in njej sorodne centralistične stranke. Toda prav na tej osnovi se Hrvatje ravno niso hoteli sporazumeti, in gotovo je, da se tudi poslej ne bodo hoteli sporazumeti. Tega se prav tako gotovo zaveda tudi »Samouprava«. Pred vsem se pa zaveda, da tudi večina ljudi njenih besed ne bo drugače razumela. Treba je bilo torej še nekaj reči. In to je rekla »Samouprava« takoj naslednjega dne 19. t. m. v sestavku »Ali so dr. Mačkovi glasovalci glasovali za revizijo ustave in za federacijo?« V njem najprej zatrjuje, da so pokazale volitve 11. decembra, da je dr. Stojadinović zastopnik Srbov in edini upravičen govoriti v njihovem imenu. Z njim se bo moral tudi dr. Maček pogajati. Za miselnost in načine »Samouprave« pa so značilne zlasti tele besede:

Postavlja se vprašanje: Mar bi zares pomenilo, da je dr. Maček goljufal svoje glasovalce, če bi odložil vprašanje ustavne revizije in sklenil stvaren sporazum z zastopniki večine Srbov in večine Slovencev v naši državi. Preden se pa odgovori na to vprašanje, bi se moralo postaviti še neko drugo vprašanje: Mar ni bila zavedna ali nezavedna prevara hrvaških glasovalcev, kadar se jim je dopovedovalo, ko da bi bila revizija ustave stvarno edina zanesljiva pot do sreče in zadovoljnosti Hrvatov.

.....

O tem, da bi opustitev ali magari samo odložitev ustavne revizije bila prevara hrvaških glasovalcev, sploh ne more biti besede.

Kakor je razvideti iz navedenih besed, misli ali hoče misliti »Samouprava«, da hrvaškim množicam ni resno za gesla o hrvaški državnosti, ustavni reviziji in kar je s tem v zvezi, ampak da je vse le bolj izraz neke splošne nezadovoljnosti brez jasnih ciljev. In tako vabi dr. Mačka, naj pusti vsa tista gesla in upošteva »stvarne« razmere, to je, naj stopi v vlado.

Sicer bi pa samo še pripomnili, da »Samouprava« nič ne pove, kako si zamišlja, zadovoljiti hrvaško ljudstvo, oziroma kaj mu hoče nuditi. Pri tem bi opozorili tudi na dejstvo, da je hrvaških državnih poslancev tako malo, da ne bi mogli v **tej skupščini** vplivati ne na eno ne na drugo stran. Najbolje bo torej, da se mnenje »Samouprave« preskusi s praktičnim zakonodajnim delom, kar se **v načelu** zgodi lahko v dveh ali treh sejah. Potem se bo takoj pokazalo, če je »Samouprava« pravilno presojala vzroke, zakaj so hrvaške množice nezadovoljne.

Prevelika vestnost

Gozdna uprava v nekem kraju Slovenije je te dni poslala društvu, katero plačuje za neko služnost 20 dinarjev letne priznalnine, opomin za 25 par. Te pare mora plačati društvo za zamudne obresti, ker je nakazalo priznalnino 20 dinarjev osem dni prepozno. Za ta opomin je moralo društvo plačati en in pol dinarja poštnine; pri nakazilu 25 par pa takso poštne položnice 50 par.

Zato da je gozdna uprava prejela 25 par obresti, je imelo društvo osemkrat toliko izdatkov. Skrajna negospodarstvenost prevestnega poslovanja pa se pokaže šele, če pomislimo, da znašajo v resnici šest odstotne obresti od 20 dinarjev za osem dni samo 3 pare in da je mogla priti ta uprava do 25 par le na podlagi pravila, da je najmanjši znesek, ki se more zaračunati, 25 par. — Seveda se dobijo tako vestni ljudje samo v Sloveniji; ne bi nam pa škodovalo, če bi tudi drugod vladala tako velika vestnost.

Stiska v Sloveniji traja

»Trgovski list« pripoveduje pod naslovom »Pridobnina se mora znižati« o stiski, ki jo preživlja slovenski trgovec. Vzrokov za to stisko je več, v prvi vrsti splošna revščina, ob kateri seveda ne more cveteti trgovina, davki, ki so v Sloveniji mnogo večji, kakor v ostalih pokrajinah, krošnjarstvo in podobne stvari. V Sloveniji tudi še ni prišlo do zboljšanja, ker so pač vzroki stiske ostali. V tem pogledu piše:

Govori se o nekaki konjunkturi v letu 1938. v Jugoslaviji. Mogoče je govoriti o tem v južnih krajih

---

da bi nastali iz sedanje dvorane dve dvorani. Hodnik ob velikem stopnišču, tam kjer so sedaj postavljeni odlitki grških in rimskih skulptur naj bi bil razstavni prostor za slike (freske in krilne oltarje) ter kipe iz gotske dobe in predmete iz romanske dobe. Vhod iz stopnišča v srednjo veliko dvorano bi bil zoprt in bi bil v njem prostor za baročno in sodobno kiparstvo ter cizelerstvo in kolajnarstvo. Na južni strani ob Tomanovi ulici bi bile tri dvorane, za njimi srednja mala dvorana nad vežo, ob Bleiweisovi cesti bi bilo pet dvoran zapored, nato bi bili dve podolgasti dvorani pregrajeni iz sedanje velike srednje dvorane s severno razsvetljavo, ob južnem delu ob Tomanovi ulici bi bi pa bili dve dvorani. Prostor za galerijskega upravnika bi bil zraven teh dveh dvoran ob vzhodnem malem stopnišču. Tako bi bila **pridobljena malo manj kot ena tretjina** dolžine sten več za obešanje slik, kakor ga je pri sedanji ureditvi. Bilo bi mogoče razporediti **vse oddelke v zgodovinski vrsti,** tako da bi bil začetek na hodniku ob velikem stopnišču (romanska in gotska doba), za njima renesansa (že v prvi dvorani ob Tomanovi ulici na južni strani), potem dvorana 17. stoletja, za njo tri dvorane baroka iz 18. stoletja (med njo »dvorana slovenskih Madon«), potem dvorana klasicizma in rokokoja, na to »kabinet Franceta Kavčiča«, za njo Leverjeva doba, potem biedermajerska doba, nato dvorana krajinarjev iz srede 19. stoletja, za njimi dvorana Wolfa, Šubicev in njih kroga, potem dve veliki dvorani impresionističnega slikarstva (v sedanji veliki srednji dvorani), na to odelki za najmodernejšo umetnost in zraven njega dvorana za grafiko ali pa za takoimenovano slovensko umetnostno posest (ne lastnina), t. j. tuje umetnine, ki so bile od nekdaj v naših krajih. Iz te zadnje dvorane bi bil izhod na malo stopnišče. Za kiparstvo, cizelerstvo in kolajnarstvo bi bil pa prostor v sedanjem vhodu v prednjo veliko dvorano ob hodniku vrh velikega stopnišča. Nad novim vmesnim stropom iz motnega stekla v sedanji srednji veliki dvorani (bile bi potem dve podolgovati dvorani) bi bil pa še prostor za skladišče, kjer bi bile obešene slike, ki bi ne bile v galeriji sami. V svojem binkoštnem načrtu iz l. 1930. za sestavo in ureditev »Narodne galerije« sem pa najprej ugotovil, kakor že omenjeno, načela in sistem za oboje. Glasil se je ta del načrta takole:

»a) »Narodna galerija« mora po pravilih in svojem namenu zbrati slikarske, plastične, grafične in stavbarske umetnine slovenskih **resničnih** umetnikov vseh dob, torej:

1. umetnikov, ki so bili rojeni Slovenci, t. j. rojeni na slovenskem ozemlju in so delali doma,

2. umetnikov, ki so bili rojeni Slovenci in so delali v tujini, pa niso izgubili stikov z domovino,

3. umetnikov, ki so bili rojeni v tujini, pa so delali med Slovenci in so se na Slovenskem udomačili, oziroma so bili s stalni zvezi z domačo umetnostno produkcijo,

4. umetnikov-tujcev, ki so odločujoče vplivali na razvitek domače umetnostne produkcije in so bili z njo v organski zvezi ter so vsaj deloma delali med Slovenci.

Slovenska umetnost ima torej **veliko večji krajevni obseg kot slovensko zemljepisno ozemlje.** Važne za »Narodno galerijo« so predvsem tudi slovenske umetnine iz Primorja, Koroške, prave Italije, Dunaja, Gradca, Monakova, Češkega in Nemčije.

b) »Narodna galerija« mora podati **slovenski tip** v oblikujoči umetnosti. Zbrati mora tedaj **tipične in izvirne umetnine,** ki so **značilne** za posameznega umetnika. Kopije in posnetki v načelu ne spadajo vanjo.

c) V »Narodno galerijo« spadajo le umetnine **visoke kakovosti,** predvsem pa **reprezentativne** umetnine. »Narodna galerija« ne sme biti gola zbirka slik, kipov in grafik. V javno zbirko »Narodne galerije« **ne spada študijsko gradivo** (tako gradivo se lahko zbira za arhiv!), **ampak dovršene, popolne umetnine, ki so estetsko polnovredne!**

»Narodna galerija« naj bi bila **simbol najvišjega slovenskega duhovnega ustvarjanja, najbolj slovenska in s tem splošno-kulturna ustanova,** ki se **vzdiguje iz globočine slovenske zemlje v mednarodne višine.**

Biti mora dokument vsega slovenstva.

a) **Razvrstitev** umetnin v »Narodni galeriji« mora biti urejena po **zgodovinskem razvitku:** od gotike ali tudi romanske dobe do današnjih dni. Razvrstitev mora biti brezpogojno v **strnjenem krogu;** ne smejo biti razmetane zbirke iz posameznih dob vsaksebi, ampak morajo biti razvrščene zapored in strnjeno.

Celota kot **posamezni** oddelki morajo vplivati na obiskovalca **harmonično.** Za to je treba zbrati dela posameznih umetnikov tako, da se bo oziralo tudi na **upodobljeni predmet, na kolorit in obliko.** Iz baročnega časa bo treba zbrati n. pr. cerkvene umetnine

naše države, zlasti pa še v Vojvodini. Tam država odkupuje žito in druge pridelke po 100 odstotkov nad svetovno ceno. Tam ima danes kmet denar in to se pozna tudi tamkajšnjemu trgovcu in industriji. Slovenija pa nima od tega nič, temveč le izgubo. Da se krije izguba pri žitaricah, morajo odstopati naši izvozniki lesa, sadja, jajc in živine Narodni banki angleške funte globoko pod dnevno ceno.

Še o koncu domačega podjetja

Poročali smo že, da so prišle Strojne tovarne in livarne v Ljubljani na boben in da je z njimi zginilo s slovenskega gospodarskega terišča staro domače podjetje. »Ljudski glas« navaja k neveselemu koncu te industrije še tele zanimive podrobnosti:

Pred 14 in pol meseci so ljubljanske Strojne tovarne in livarne ustavile obratovanje in so bili vsi napori, da bi se obrat obnovil, zaman. Čeprav so imele tovarne ob ustavitvi obrata zagarantirana naročila za več mesecev vnaprej, vendar niso mogle obratovati zaradi pomanjkanja likvidnega kapitala. Ne doma in ne v Belgradu lastniki tovarne niso naleteli na razumevanje, in tako je prišla najstarejša ljubljanska tovarna, v kateri je bil naložen izključno le domači kapital, dne 29. decembra na dražbo.

Vsi objekti so bili cenjeni na din 13,074.168, prodani pa za 8,800.000 din tako, da ne bo krita niti Narodna banka, ostali hipotekarni upniki pa zgube ves denar, ki so ga posodili podjetju. Težek udarec je zadel tudi delavce, ki ne ostanejo le brezposelni, marveč zgube tudi velik del neizplačanega zaslužka. Ob prenehanju obratovanja je dolgovala tovarna delavstvu 104.718 din, za odpovedni rok pa je ostala dolžna 96.852 din, medtem ko je delavstvu v obrokih izplačala skupno 70.500 din in bodo tako izgubili delavci skoraj 130.000 din.

Nemci in Čehi

Pod naslovom »Reaktionarni glasovi iz Prage« je priobčil »Berliner Tageblatt« dne 21. t. m. sestavek, ki zelo nazorno kaže stališče Velike Nemčije do češko-slovaške republike, pa seveda tudi do drugih držav. List je hud zaradi nekih glasov čeških listov najprej že zaradi tega, ker jih češka cenzura ni preprečila, češ da jih je s tem tako rekoč odobrila. Zlasti mu ni všeč, da se nahaja med temi listi celo »Venkov«, ki je glasilo vladne stranke in ministrskega predsednika. Kajti ta list in pa »Narodni Hlas« zastopata ravno nasprotna načela od tistih, ki sta jih razglasila državni predsednik Háchá in predsednik vlade Beran sam ob svojem nastopu, namreč pošteno poravnavo z Nemčijo kot sosedo in deležnico pri skupnem življenjskem prostoru in opustitev sovraštva do Nemčije tako v zunanji politiki kakor pri vzgoji češkega ljudstva v lastno njegovo korist. Ta dva češka časnika pa zahtevata vrnitev k »češkemu patriotizmu« stare zvrsti, ki da ima namen, kratiti nemške življenjske pravice in ki napačno razlaga »zgodovinske pravice« češkega naroda kot nasprotstvo do nemštva. Monakovo pomeni obsodbo češke politike do septembra 1938. Praški uredništvi nista pomislili, kako bo vplival na Nemčijo in svet reakcionarni poziv na zgrešeno preteklost. »Narodni Hlas« se obrača ostro zoper češke zaveze v Monakovem in zoper sudetsko-nemške državnozborske volitve, ki so soglasno potrdile češko-nemško razmejitev. »Venkov« pa še stopnjuje to misel, ko se ozira na predvojno narodnostno sovraštvo v stari Avstriji z njegovim pogubnim vplivom na nespravljive elemente v tej državi. Nemcev prav nič ne mika, da bi se po preteklih letih in po sudetskih volitvah še razravnavali z zgodovinskimi neresnicami, kakor s priselitvijo Nemcev na češki svet. Zato samo priporočajo, naj se ne gleda na nemško-češko vprašanje z ozkega češkega kota, ampak da si Čehi predstavijo kedaj tudi evropski zemljevid z nemškim življenjskim prostorom. Sicer bodo Nemci menili, da Čehom ni za dobro soseščino z njimi.

Velike zgube izvoznikov v Nemčijo

Pod tem naslovom piše »Trgovski list«:

V severni Sloveniji, zlasti pa v Mariboru in okolici se trgovci, ki izvažajo večje množine blaga v Nemčijo, zelo pritožujejo nad čudnim ravnanjem Narodne banke, ki jim je s svojim najnovejšim korakom povzročila milijonske izgube. Gospodarske kroge so poslednji ukrepi Narodne banke tem bolj zadeli, ker so prišli nepričakovano, da je zopet onemogočena ali vsaj zelo otežena kalkulacija, ki je vendar podlaga vsakega posla. Tembolj je trgovce prizadel ukrep Narodne banke, ker se tiče marke in ker so se prav zadnje čase začeli nemški uvozniki v večji meri zanimati za naše blago.

Kakor znano, se je Jugoslavija v dogovoru, sklenjenem z Nemčijo v jeseni, obvezala, da bo držala klirinško marko na višini 14.30 do 14.70 dinarja. Da se to omogoči, je Narodna banka neprestano intervenirala na borzah in nakupila v ta namen velike množine mark. Tečaj se je res držal stalno na višini 14.30. Izvoznikom je ta tečaj prijal in na tej bazi so tudi napravili velike sklepe z nemškimi odjemalci. Ker so izvozniki vedeli, da dobe za vsako iz Nemčije nakazano marko po 14.30 dinarja, so tudi blago draže plačevali, od česar je imel zlasti kmet precejšnjo korist.

Pred dobrim tednom pa je Narodna banka sporočila nemški Državni banki, da ne more več intervenirati na borzah ter da zato tudi ne more več poroštvovati za tečaj klirinške marke. Banka več ne intervenira, nakar je marka takoj zdrknila za povprečno 50 par navzdol in notira sedaj približno 13.80 dinarja. Še pred tem korakom pa je Narodna banka sredi decembra nenadoma ustavila izdajanje klirinških dobropisov, ki so bili dotlej v redu dodeljeni. Ko pa je banka ustavila intervencijo na borzi, je začela zopet izdajati dobropise, in to naravnost v velikih množinah. Uvozniki morajo sedaj vnovčevati te klirinške dobropise po novem borznem tečaju marke, t. j. do 13.80. Trgovci izgube torej 50 par pri vsaki marki. S to izgubo niso računali, sicer bi se bili pravočasno na to pripravili, t. j. plačali bi bili producentu za dobavljeno blago nekoliko manj.

Z ravnanjem Narodne banke so najbolj prizadeti izvozniki živine, mesa, slanine, masti, perutnine in jajc ter nekaterih drugih predmetov. Manj občutijo izgubo izvozniki sadja, ker so računi večinoma že poravnani in dobropisi vnovčeni po prejšnjem tečaju marke. Sodijo, da je s postopanjem Narodne banke v Mariboru in okolici za več milijonov izgube. Težko bo izgubo zopet izravnati, ker gre glavna sezona že h kraju.

Mali zapiski

Da bi bilo res

Ljubljanski dnevniki so te dni prinesli poročilo o poslovanju mestne zastavljalnice v preteklem letu 1938. To poročilo navaja, da je imela zastavljalnica v letu 1938. nekaj manj prometa, kakor v prejšnjem letu 1937. Ta okoliščina se v poročilu uporablja za dokaz, da velikanska večina ljubljanskega prebivalstva živi v znosnih razmerah.

Nam se pa okoliščina zmanjšanega prometa v mestni zastavljalnici ne zdi ravno trden dokaz za to, da večina ljubljanskega prebivalstva udobno živi. Mislimo, da bi bilo najprvo treba dokazati, da večina ljubljanskega prebivalstva tudi nekaj poseduje, kar bi mogla nesti v zastavljalnico. Kaj pa če večina že nima ničesar, kar bi mogla zastaviti? Ali ne bi mogel biti tudi to vzrok za zmanjšanje prometa zastavljalnice?

Slovenščina pri železnici.

Znano je, da naša železniška uprava slovenščine nič preveč ne upošteva, zaradi česar potem tudi ni čudno, da ima neka večja postaja v Sloveniji nad svojimi vrati tudi takšnale nadpisa: »Šef prometni« in »Postaje urad«. Ugledu železnice gotovo ne bo škodovalo, če pusti ta napisa popraviti, ki — mimogrede omenjeno — ne samo nista slovenska, ampak niti hrvaška ali srbska ne.

Vabilo

Naročnike, ki tega še niso storili, prosimo, da nam čim prej nakažejo naročnino. Kdor bi ne imel položnice, jo dobi na vsaki pošti. Nanjo naj napiše na za to določenih mestih številko našega poštnega čekovnega računa — 16.176 — in naslov: Uprava tednika »Slovenija«, Ljubljana. Kdor položnico že ima, pa je ne rabi, naj jo shrani, ali še bolje: pridobi naj listu novega naročnika. Denar se lahko nakaže tudi s poštno nakaznico. Ustreženo nam je tudi z naslovi oseb, o katerih je pričakovati, da se bodo naročile, če jim pošljemo list na ogled. Kdor ne misli postati naročnik, naj list vrne z opazko: Ne sprejmem. Opozarjajte svoje prijatelje in znance na »Slovenijo«!

Urednik in izdajatelj: K. Vitko Musek v Ljubljani.

tako, da ne bodo vsi ali posamezni slikarji zastopani s samimi madonami, ampak je treba poiskati tudi druge predmete, med madonami pa različne prizore. Iz starejših časov bo treba poiskati mitološka, alegorična in pokrajinska dela, da ne bodo v galeriji le cerkvene slike in portreti. Iz sodobne umetnosti bo treba pridobiti tudi kaj figuralike, predvsem kompozicij, da ne bodo visele v galeriji same kopije in studije. Treba bo paziti na to, da bodo zbrane take umetnine, da bo kolorit in slog posameznih del skladen. Prizadevati se bo treba, da se ne bodo v posameznih oddelkih slike med seboj pobijale v obliki in formatu.

Opremo v posameznih oddelkih bo treba **napraviti v slogu dotične dobe,** tako okvirje in pa fotelje, oz. stole, ker obodov in kril pri vratih ne kaže izpreminjati.

Kiparstvo naj bo vsekakor **nameščeno ločeno** in naj ne bo postavljeno med slike zunaj v gotskem oddelku vrh stopnišča in mogoče v oddelku za 16. stoletje.

Aranžma predmetov naj bo **dekorativen!**

Trditev, da so ta načela sama po sebi umljiva in da je obravnavanje o njih nepotrebno, bi bila **brez osnove. »Narodna galerija« obstoji že 12 let, že pred 5. leti je dobila prostore v »Narodnem domu«, napravljene so bile prezidave, sestavljena je bila zbirka, pa niso zgorajšnja načela prišla prav nič do veljave!**

»Narodno galerijo« je treba šele začeti ustvarjati, ampak — sub specie aeternitatis!

Napraviti je treba **načrt in določiti** vsaj v glavnem **dela,** ki naj bodo uvrščena v galeriji ter napraviti načrt za **razvrstitev umetnin** in **preureditev prostorov** za posamezne oddelke.«

V drugem delu načrta sem naštel vse posamezne oddelke in prostore, v katerih naj bodo posamezni oddelki, kot že rečeno, in tudi katere posamezne slike (po imenu in kjer se nahajajo) naj bodo obešene v vsakem oddelku, tako da sem določil prav vse gradivo, ki naj pride v galerijo. Ker sem pa v načrtu na koncu poudaril, da se morajo zavezati vsi udje »odseka za ureditev galerije« pa tudi vsi društveni odborniki s častno besedo, da bodo molčali kot grob o vsaki transakciji, dokler se pridobitev dotične umetnine ne posreči, ne morem tu naštevati posameznih umetnin, ki bi jih bilo še treba pridobiti, pa so v zasebni ali pa cerkveni lastnini, ker bi s tem mogoče še danes stvari škodoval in bi bila pridobitev teh predmetov otežkočena, če bi lastniki bili že vnaprej opozorjeni na to, da so »Narodni galeriji« na vsak način potrebni, Dostikrat bi šlo tudi za zamenjavo in pa tudi za to, da bi sedanji lastnik umetnine to prepustil samo zato, da bi dobil posnetek, ki bi ga dala napraviti »Narodna galerija«. Ljudje so ljudje in če vedo, da hoče kdo na vsak način kaj od njih dobiti, kar drugod ne more, začno ceniti svojo last za desetkrat in stokrat previsoko ali se pa tako zaljubijo vanjo, da je sploh ne odstopijo, čeprav nima zanje nobenega pomena. Nore cene in domišljija odločajo v prometu z umetninami bolj kot kje drugod ter ne le med velikim svetom, ampak tudi pri nas.

Vseeno bom navedel lahko iz mojega načrta vsaj nekaj:

V **gotski in romanski oddelek,** ki bi bil na hodnikih vrh glavnega stopnišča naj bi prišla vsaj dva velika gotska krilna oltarja, in sicer znameniti krilni oltar iz farne cerkve v Kranju, ki je sedaj v bivšem Umetnostno zgodovinskem muzeju na Dunaju in znani krilni oltar iz Ptuja. Krilnega oltarja iz Mrzlave vasi, ki je že v zbirki »Narodne galerije« nisem omenil, ker kakor je zgodovinsko znamenit ne more reprezentirati slovenske gotike, ker je premalenkosten, ne glede na to, da ima v glavnem sestavine severne renesanse. Zraven gotskih fresk, ki so že sedaj v zbirki, sem omenil še druge gotske freske iz Kranjskega, Štajerskega, Koroškega in Primorja, ki bi jih bilo treba še pridobiti in sneti, omenil sem pa tudi gotsko okno iz Gorenjskega in več gotskih skulptur iz Gorenjskega, ki jih še danes v zbirki ni, zraven nekaterih gotskih kipov n. pr. kamenitno stoječo Madono, ki jo je že takrat imela »Narodna galerija«. Pripoznati je pa treba, da je, odkar je predsednik »Narodne galerije« dr. Windischer, »Narodna galerija« s pomočjo specialista za gotiko, dr. Steleta, nabrala precej gotske plastike, škoda pa je, da so to le bolj drobne stvari, ki niso dovolj reprezentativne. Reprezentativnost bi dale le večje freske in večji krilni oltarji. Skupaj sem za gotski oddelek na stopnišču namenil 8 fresk in 15 podobarskih del in mu preračunal stroške za pridobitev tistih stvari, ki bi jih »Narodna galerija« šele morala kupiti, ki jih ni bilo ne v »Narodnem« ne v škofijskem muzeju in jih tudi sama še ni imela, z zneskom 140.000 dinarjev.

(Dalje prihodnjič.)